

מעט מן האור

דמות גדולה ונפלאה היתה דמותו מורנו, הרב משה צבי נריה זצ"ל. דמות רבת פנים. דמות של רב וגדול בתורה, דמות של מחנך דגול, דמות של איש מידות וחסד. על פועלו הגדול נכתב, ועוד ייכתב, רבות, ואין אנו מתימרים למצות ולהקיף את מפעלו ואת אישיותו. בדברים המובאים להלן אנו רוצים להציג נקודות מאורות חיו, סיפורים קצרים, הנהגות מיוחדות, אפיזודות "פיקנטיות" - כל אלה כפי שנתפסו בעיני הסובבים אותו. "מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך". משפט זה, שהיה מוטיב בולט באישיותו, הוא גם שהקרין את העוצמה להרבה מעשים קטנים, יומיומיים, "לא חשובים" כביכול - שהם שבנו את אישיותו המיוחדת. הרבה יש לנו ללמוד מדרכיו, וכל סיפור נוסף יש בו כדי להאיר לנו צדדים נוספים באישיותו ולנסוך בנו אור וכח מחודשים. את הסיפורים השתדלנו להשאיר פחות או יותר כלשונם של הכותבים, אך מיינו אותם לפי נושאים, וכך קרה שדברים של כותב אחד מפוזרים בכמה מקומות.

שינוי פני הדור

על מפעלו הגדול של רבנו נכתב כבר רבות. ואולם לא הכל יודעים, את מסירות הנפש והקשיים שבהם נתקל בראשית הדרך. לא תמיד זכה לאותה ההערכה לה הוא זוכה כיום. קשיים רבים נערמו, גם בתוך התנועה וגם בחברה הכללית, במוסדות הישוב, ואחר כך - בממשלות ישראל. ואולם, מורנו לא ויתר. הוא דחף בכל כוחו, בתחילה את ישיבת כפר הרא"ה ואחר כך את כלל ישיבות ואולפנות בניע. הוא לא ויתר על אף תלמיד, וניסה, כמובן בדרכי נועם, להביא עוד אחד ועוד אחד, לכך שיואר באור התורה. גם תלמידים בעיתיים או קבוצות שלא טופלו כראוי במסגרות הרגילות, כמו עולים, בני עירות הפיתוח וכד', זכו להכנס תחת כנפיו.

חיסרון כיס, לא הפחיד מעולם את הרב נריה, ולא מנע ממנו מלהגשים את תוכניותיו. את הישיבה בכפר הרא"ה הקים ללא פרוטה, בתוך מבנים של רפתות שהתרוקנו. במכולת שבכפר קנה לחם לתלמידים בהקפה קבועה. וביום יום החדיר בקבוצה הראשונית של נוער הכיפות הסרוגות, שטיפח בכפר, גאוות יחידה של לומדי תורה המקיימים במו גופם "לחם צר". יחד עם זאת נסע בקביעות על קו כפר הרא"ה-ירושלים, כדי לבקש מהנהגת המזרחי העולמי, מימון לפרוייקט המהפכני שהקים: ישיבה ציונית. הוא גם קיבל לבסוף מימון - ארבע לירות ארץ ישראליות טבין ותקילין. עם הכסף הזה - הלך לייסד תנועה שגדלה, עד שלימים זיכתה אותו בפרס ישראל על תרומתו לחינוך, ולתואר "אבי דור הכיפות הסרוגות".

(נעמי גולן, "הצופה", כב כסלו תשנ"ו)

לפני כארבע עשרות שנים, בהיותי מרכז את סניף בני עקיבא בחיפה, במסגרת השירות בנח"ל, נתבקשתי על-ידי הרב נריה זצ"ל לבוא לשיחה עימו. ראה, אמר, הצלחתי להשיג מבנה במושבה פלונית. עזוב את הסניף ולך להקים שם ישיבה. איך אעזוב שאלתי, ואני עדיין צעיר למשימה כזו, ומדוע הדבר כל כך דחוף? הלא הישיבות "נתיב-מאיר", "נחלים" ו"שדה-יעקב" הוקמו זה עתה, והן אינן מלאות עדיין, ומה החיפזון הזה? ראה, אמר לי, שמעתי שממשלת מפא"י (אמה של מפלגת ה"עבודה" דהיום, אשר שלטה אז בארץ ביד רמה, והצרה את צעדי החינוך הדתי ככל שיכלה) מתכננת עכשיו שני חוקים חדשים. האחד, שאסור יהיה להקים מוסד על יסודי בשום מקום, ללא אישור הרשות המקומית. והשני - שכל המבקש רשיון למוסד כזה, יצטרך להוכיח שבידו האמצעים להחזיקו. ישיבותינו קמות בדרך כלל בהתישבות. משמעות הדבר היא, שאם נבקש להקים ישיבה באיזשהו מושב, נצטרך לקבל את רשות המועצה האזורית! והלא בכל מועצה כזו שולטים האנשים שלהם, והם לא יניחו. ומלבד זאת, כיצד נוכיח שיש בידינו האמצעים לקיים את המוסד, כשאיננו יודעים אף פעם כיצד נגמור את החודש? יקיץ הקץ על הקמת ישיבות בארץ!! לכן אני מבקש להקימן בכל מקום שרק אוכל, לפני שתוטלנה הגזירות הללו. בסופו של דבר לא קמה הישיבה באותו מקום, אך קמו רבות נוספות. הדבר מלמד באילו תנאים, תחת איזה לחץ, ובאיזו מסירות נפש וראייה למרחוק, הקים הרב נריה את רשת ישיבות בני-עקיבא. כל זאת כשהישיבה שבראשה עמד בעצמו, היתה אף היא נתונה בקשיי קיום יום-יומיים. וכך הוא שינה את פני המדינה כולה.

(הרב דניאל שילה)

לאחר השואה הגיעו בני נוער, פליטים חסרי-בית וחינוך יהודי, לארץ ישראל. הם חולקו למוסדות. אחד המוסדות הראשונים שקיבלו נערים שרידי חרב אלו בזרועות פתוחות - היה הישיבה ב"כפר הרא"ה" וחברי המושב. חלק מהנערים אומצו על ידי אנשי הכפר והיו להם כאבות. בחלקם עבדו בשעות לא שעות בין הסדרים בשדות הכפר ובפרדסיו, ושעות עבודה אלו עזרו להם בפרנסתם. לא קל היה החיבור בין הצברים, בעלי הזהות העצמית, בני המקום, להיות ולחיות בכפיפה אחת עם נערים מפוחדים מבוהלים, לבושי מכנסים קצרות ודהויית. רזון חוורון וחוסר בטחון היה סמלם. חסרי משפחה היו, ולכך נוספו קשיי קליטה וקשיי השפה. הדבור בעברית קשה היה להם. אך המאמצים שעשה הרב נריה, בשיתוף עם צוות הרמי"ם לקליטה, לשוויונות ולהשתלבות - נשאו פרי. אט אט נזקפה קומתם, נבנתה אישיותם וחזר צבע פניהם. הישיבה בנתה את אישיותם התורנית, והיתה להם לבית ראשון. דב ליינבנד מילדי טהרן, כיום הגאון הרב דב ליאור שליט"א, רבה של העיר חברון וראש ישיבת ההסדר "ניר" בקרית-ארבע, מזכיר שאת הסדר הראשון בחייו, סדר בבית יהודי כהלכתו, עשה בבית הרב נריה בכפר. סדר זה בלתי נשכח הוא. יהיו לברכה בקרב הארץ. [חלק מספוריהם הועלו בספר "ילדי מנחם" - סיפורו של הרב מנחם אופן שליט"א שהיה ר"ם בישיבת בני עקיבא בקפריסין, ר"ם לראשוני הבאים מאירופה, ואחר כך שנים רבות ר"ם ביב"ע כפר הרא"ה].

(הרב נחום נריה)

"צריכים לעשות למען היהדות", אמר לי בוקר אחד לאחר התפילה, בשיחה אישית. כאשר "טענתי" שאנו עוסקים בלימודים (לימודי קודש, ולהבדיל לימודים כלליים), ושקועים במבחנים ושעורים וכו' וכו', חזר וטען בלהט ובתוקף, את המשפט הנ"ל, אשר נחרת בזכרוני עד היום. הוא הטיל עלי לעסוק בהדרכת נוער, בכפר הרא"ה ובישובי העולים בסביבה. (מושב "אליכין", מושב "אלישיב" ו"גאולי-תימן") כולם עולים מתימן, אשר היו חשופים לצערנו להשפעות השליליות והמסוכנות של קיבוצי השמאל, אשר שכנו מסביבם ב"עמק חפר". אנחנו פעלנו עימם בשבתות לפנה"צ בספורים על פרשת שבוע, לימוד הלכות וניגונים. אחה"צ היו באים צעירי התק"ם ו"השומר הצעיר" בטרקטורים, ומסיעים אותם חינם לקיבוציהם, לפעילות של חילול שבת והאכלת טריפות ר"ל... כאן המקום להזכיר את ידידי הטוב הרב מדכי אלימלך תובל זצ"ל, אשר פעל רבות להצלת ילדים במושב "אליכין".

(הרב יוסף הרטמן, "הצופה", כ' טבת תשנ"ד)

גם בדרך החינוכית של בני עקיבא - לא שחה עם הזרם. הוא דגל בשעתו בגישה של ריבוי חזיתות. אלא שרבו חברי התנועה ופעיליה, אנשי הקבוץ, ועמדו למנין, ודעתו לא נתקבלה. ידע הוא שאין דרך הקיבוץ דרך לרבבות. ביחידות וליחידים היה אומר את אשר עם לבו. שחה הוא עם הזרם וכנגדו.

כך אמר יום אחד ליהודה פליקס, שהיה חבר בני עקיבא שרוף והתכוון ללכת לגרעין קיבוצי: "יהודה, חילך ללמודים!" יהודה נפגע עד עמקי נשמתו. כיצד נאמר לו דבר כזה, ולא עוד, אלא שהאומר הוא חבר ההנהלה הארצית. שהוא לא ילך לקבוץ? הוא לא יהיה בין המגשימים? לא נתקבלה ההנחיה על דעתו ויצא לקבוץ. תקופה ראשונה עבד בכל עבודה בשדה. אך בהמשך הזמן, נתבקש ללמד במסגרת ביה"ס המקומי במקצועות מדעי הטבע, ועשה חיל בהוראתו. ראו אנשי הקבוץ כי טוב הוא, וישלחוהו להשתלמות באוניברסיטה לשנת למודים. קסמו הלמודים ליהודה, ואף שחזר לקבוץ ביקש עוד מספר שנים להשלמת תואר והתקדמות מקצועית. לא עלו הדברים בקנה אחד עם התוכניות הקבוציות, וכדי להתפתח נאלץ יהודה פליקס לעזוב את המשק כדי להמשיך בלמודיו, ויהי לפרופסור באוניברסיטתה של בר-אילן, ומחברם של ספרים מקצועיים ותורניים, כפירוש תורני מדעי לירושלמי שביעית. לימים מזכר פרופסור פליקס באותו משפט - שכה הרגיו בשעתו - שנאמר לו לפני שנים רבות על ידי הרב מ. צ. נריה - חילך, יהודה, לאוריתא! ואמר: עלי להודות שבסופו של דבר הצדק היה אתו.

אכן "חכם עדיף מנביא"! (בבא בתרא יב, א)

בשיחות עם רמי"ם וראשי ישיבות, היה מדגיש את האחריות המרובה והעוצמה החינוכית של מחנכים, אשר לעיתים אין הם מודעים לעוצמת ההשפעה שבידיהם. חוסר מודעות זה, מביא לכך שהם אינם מפעילים את כל כוח השפעתם לתורה ולתעודה.

כדוגמה הביא מקרה שקרה לו עצמו עם תלמיד בישיבה, וכך היה מספר: אחד מתלמידי הישיבה שלמד בשמינית, בן למשפחה מפוארת בהתישבות העובדת הדתית ותלמיד מוכשר, נטה שלא להמשיך את למודיו בישיבה גבוהה ולהתגייס עם סיום הלמודים לצה"ל. סבור הייתי, אמר, שבחור

בעל יכולת כמותו עליו להמשיך בלמודיו הישיבתיים, יתחשל אופיו ותתגבש אישיותו התורנית, ויהא לאילן תפארת. שיחות על גבי שיחות ניהלתי איתו כדי להשפיע ולשכנע לשינוי כיוון - אך ללא הועיל. התלמיד היה איתן בדעתו והשיחות לא נשאו פרי. החלטתי שעשיתי ככל שביכולתי וחובת השתדלותי נסתיימה. ו"כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע" (יבמות סה, ב).

התלמיד סיים למודיו, המשיך את שירותו הצבאי והקים ביתו באחת ההתנחלויות ביש"ע. עשרים שנה לאחר סיום למודיו נערכה שבת מחזור בישיבה לבני השבט, ובשיחה פרטית הזכרתי את השיחות המרובות שנהלנו בהיותו בשמינית. נענה התלמיד ואמר: אגלה לך, הרב נריה, סוד אשר לא ידעת. בזמן שיחתך האחרונה איתי שאלך לישיבה, החלטתי בלבי שאם הרב ישוחח אתי פעם נוספת - לא אעמוד בהחלטתי, ובע"ה אלך לישיבה. שיחה נוספת של הרב לא באה... סיפור זה אף שהיה בו משום הודאה בליקוי עצמי, הביאו וסיפרו כדי שישמש דוגמה לרבים....

בעשור הראשון לישיבה, היתה הישיבה קודש ללימוד תורה, לא ללימודי חול. אחד מהנערים, שב"ה מזמן שהגיע לישיבה החל ללמוד ועשה חיל בלמודיו, הגיע יום אחד לבית אבא בהודעה מרעושה: הוריו מתקשים בקשיים כלכליים, ולכן עליו לעזוב את הישיבה, שכן אין הלימודים בישיבה מקנים לו לא תעודה, לא מקצוע ולא פרנסה בחיים. ההורים לוחצים, ואף הוא חושש לעתידו הכלכלי בחיים. שאלו אבא: ואם תלמד תורה ואחר כך תהיה ר"ם, יסכימו הורוך שתשאר בישיבה? הרהר והשיב, כמדומני שאז יסתמו טענותיהם. עמד אבא וכתב מכתב רשמי של הישיבה, ובמכתב התחיבות שאם ימשיך מוסר כתב זה את למודיו בישיבה, הרי שעם תום שנות הלימודים בישיבה הוא מתחייב לקבלו כר"ם בישיבה במשרה מלאה. נשאר אותו תלמיד בישיבה. נחה גם דעת הוריו ויעשה חיל. אחר סיום שנות למודיו בישיבה בכפר הרא"ה, המשיך בישיבות גבוהות והיה לר"ם מעולה, אשר לימד שנים רבות במדרשת נועם ובישיבת חורב, ירושלים.

אחד מתלמידיו במדרשת נועם בפרדס חנה, היה לא פחות ולא יותר אלא בנו של הרב נריה...

(הרב נחום נריה)

פעם אחת הוסתנו כמה תלמידים, ע"י חבר חילוני, שלמד זמן קצר בכפר הרא"ה (אינטגרציה מלאה כבר אמרתי?) - לנסוע בשבת. הרב נריה פסק - להרחיק! ודבק בהחלטתו - ויחד עם זאת, כשהוא שוכב על מיטת חוליו עם המוגלובין נמוך מאוד, לחש - "אבל אל תזרקו אותם לרחוב, אלה ילדי ישראל, קודם תסדרו אותם באיזה מקום אחר...". מקום אחר לא קל היה למצוא. כל הישיבות התיכוניות ששמעו באיזה נערים מדובר - סרבו לקבלם. בסופו של דבר נאלצה הישיבה לממן את לימודי אחד ממורחקה - ובלבד שלא ישאר ללא מסגרת.

(נעמי גולן, "הצופה", כב' כסלו תשנ"ו)

לכבוד או"ר הרב משה צבי נריה שליט"א
ראש ישיבת כפר-הרא"ה

צניתי להיות תלמיד בישיבתך עת הייתי ילד ניצול שואה. בגפי הגעתי ארצה. כימי הגעם הסתיתי הקב"ה בערכות סיכור באשטר - שהיו גם אחינו אשר מסרו נפשם להקיאנו. "לתקן עולם" רצו, ולהביא רווחה לכל - אך בלא "אלכות ש-ר"י". ובלא פלאים - שהשחיתו עולם ומלואו יותר מכל אשר לפניהם, ואפילו יותר מאלה אשר מלכתחילה לקלקלו באו. ואתה בקבוצת הגדולה הקיאות בית מחסה כימי הסערות העצומות, ואפשרת לי ולהרבה שכמותי להאריך ולדרוך בדרכי אבותינו הקדושים. "אכידת אביו ואכידת רכו - על רכו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה, ורכו שלמדו חכמה הביאו לעולם הבא" נכבא מצעא פ"ב מ"א.

ואתוך כך עולה בקרונני גרגיר קטן הכמות ורכ האכיות: עת היו מגיעים השמים רכי האעלה ורכי האעשה, משה שפירא ז"ל, ויבאחי' אר זרח ורהפטיי, והרב נריה שליט"א מתלווה עליהם. הם היו העושים הגדולים למען כלל ישראל, והרב נריה שליט"א עומד אן הצד, ומאמר נערי ישראל תורה, כך שמו קטן לעומת העשיה הכלל-ישראלית והקמת הארץ. אך עברו כמה עשרות שנים, האעשים הגדולים, רכי הרושם התגמרו, ופך השמן הקטן גרל וגרל וגרל, נהפך לנצח תשמות שהם חיים לעולם, נצח-ישראל בהם חלקו.

ההאון אתרשם מהכמות אן האוחש, שהוא החומר, וכעלי הדעת - אן האכיות, כדברי בעל "חובת האכיות" - האכיות הוא הרב רהיין: הכמות הרב הוא האעט, והאכיות הוא הרב ועתה הכל כבר רואים את האעשה הגדול שצניתי לעשות ולקרר בנים לאקום.

הרב אפרים צוקרברג
ראש ישיבת תפארת צבי ירושלים סנהדריה האורחכת.

חינוך ליראת שמים

מחנך דגול היה מורנו. אך לא סתם מחנך, אלא מחנך לתורה, לאמונה, ליראת שמים. הוא הנחיל לתלמידיו ולתלמידי תלמידיו את אהבת התורה ומסירות הנפש לשם שמים. ואת זאת עשה, כמובן, בנועם ובמלים חדות וחמות, הקולעות לליבו של הנוער. הוא לא היסס להדגיש ערכים אלו, גם כשהללו עוד לא עלו בקנה אחד עם המקובל בחברה הכללית ואפילו בתנועה.

גרנו בצריפים שהשתרעו בין ראש הגבעה לכיוון שיכוני הסגל. זוכר אני כיצד עת נטו צללי ערב, ועמדה לצאת השבת האחרונה של אלול באותה שנה, בא לפתע הרב נריה והכריז: זו השבת האחרונה של שנת תשי"ג, זו הזדמנות אחרונה השנה. במשך כל השנה ביטלנו תורה, בזבזנו זמן והשתובנו, ועתה הזמן לכפר על כל ביטול התורה שבמשך השנה. בואו ונלמד במרץ. מיותר לציין שהדברים חדרו לליבנו וכולנו עלינו ללמוד במרץ מחודש. עד היום מפעמים בלבי הדברים.

(משה לובביש)

בבוקר אחד, קרא לי לאחר התפילה ואמר: "צריך לקבוע שעור יומי בחומש עם רש"י. בכל יום ללמוד את הפרשיה של אותו יום עם רש"י. ביום ראשון - את "ראשון" וכו', במשך השבוע לסיים את הפרשה כולה. זהו מנהג קדמונים, וראוי מאד לשמור עליו". כמובן, שקבלתי על עצמי, בלי נדר, ללמוד זאת.

(הרב יוסף הרטמן, "הצופה", כ' טבת תשנ"ו)

הדרכות מעשיות היו צורות באמתחתו תמיד:

לפני כל שבת "חופשית" - "לא להשאיר את התפילין בישיבה (וביום יום - לא להניח את תיק התפילין על הסטנדר שמא יפול), ואל תסמכו בענין זה על אבא, דוד או שכן, ולעולם אל תסעו ללא התפילין שלכם לכל מקום".

ואל תשכח! - "ובלכתך בדרך" (דברים ו, ז), גם שם הינך בן תורה - וקחו לכם "שמות". וכוונתו של הרב לדפי ספרים, שמונחים אחר כבוד בגניזת הישיבה רבת השנים - קח לך איזה קונטרס ישן שנוח לנושא בכיס ולמד בשעת הנסיעה.

ומי אתה? הינך בן ישיבה, בן תורה. גם אם רק עתה נכנסת בשערי הישיבה ועוד לא קראת ולא שנית. ומכאן תפיץ אתה תורה אל סביבותיך, והתחל מביתך, הוריך ואחריך הקטנים. ואם תשאל - במה אפתח ואיני יודע? ומיד התשובה מוכנה ושגורה, וגם כיבוד הורים טמון בה - ואגב אורחיה קא משמע לן - הבא פרחים לביתך לכבוד שבת. הכן בישיבה דבר תורה פרי עטך, ואמור אותו ליד השולחן בשעת הסעודה.

בימי חג ומועד - בעלות השחר של יום מתן תורה, היה הרב נריה, והוא כבר כסב לנו, לכל הפחות מפאת גילו, מזרזנו לטבול במקוה של הישיבה, מזהיר ומסביר כיצד להיזהר מסחיטת השערות, ומעודדנו להתגבר על קרירותם של המים.

ובבוקרו של יום הפורים, כשכולם כה מזדרזים אל ביתם, ניצב הרב נריה בחדר האוכל ומזכיר לקיים את מצות "משלוח מנות" עכשיו, בישיבה, ולא לחכות עד שיגיעו לביתם, בחינת "ואל תאמר לכשאתפנה אשנה, שמא לא תפנה" (אבות ב, ד). ואיך יוצאים ידי חובה? מדריך הרב בפירוש - קחו גביע אשל וביצה (עבורכם ניתנו - שלכם הם) ושילחו לחברכם בשולחן, וכבר יצאתם ידי חובה.

"שערי תפילה לא ננעלו" (עיי' ברכות לב, ב) - תפילת מנחה בערב ראש השנה - שיחה לפני התפילה, ולכאורה זוהי עוד תפילת יום חול - "חולין כמעט" - ולא היא!! המשפט הפותח את השיחה - "התפילה האחרונה של השנה... ואפשר בה לתקן את כל השנה", "ואל תהיה קלה בעיניך, אתה שמצפה לקול שופר, מנחה שבטרם התקדש החג".

וב"סדר העבודה" שביום הכיפורים - כורע ומשתחוה ונופל על פניו, שלב לאחר שלב, עד כדי פישוט ידים ורגלים - והוא כאילו עומד לפני השכינה בקודש הקדשים, ומהמית ליבו מתפלל ומייחל לשוב ה' לציון ולירושלים במלוא שכינתו ועוזו.

(הרב אסף ירחי)

מאורות נריה

מדי פעם כשהיה נכנס לכיתה ללמד (בכיתה יב' קיבל על עצמו להכין אותנו לבגרות את הסוגיה המורחבת שהיתה תחליף ל-10 דפי גמרא), היה מקים את כולם שיעמדו. אחרי שהושיב אותנו אמר: "לא הקמתי אתכם כדי שתכבדו אותי, איני זקוק לכך, יש לי מספיק כבוד ועמידתם של נערים בני 17 בפני איננה מוסיפה לי מאומה לתחושת כבוד. עמידתכם היא בשבילכם. עליכם לזכור כי לאיש שבפניו קמתם, כבר יש שערות לבנות בזקן".

(הרב זאב נחושתי)

בזמנו יצאה הוראה בצבא, שלא לכתוב במכתבים "בס"ד" או "בע"ה". הרב נריה התנגד, כמובן, מאוד לעניין, (ואף כתב על כך קונטרס, שהופיע אח"כ בספרו "צניף מלוכה") אך הוא לא הסתפק בהתנגדות ובשיחות נגד התופעה. הוא הציע גם דרך "תיקון". כתשובת המשקל אמר לנו שעלינו להקפיד לכתוב כך: "**בעזרת השם**", ולא בראשי תיבות. עלינו "להופיע את הקב"ה במלואו" כך אמר "כל צמצום או קיצור, סופו שיגרום לביטול מוחלט, ועלינו לדאוג להופעה המלאה".

(בוני שרמן)

הרב נריה היה מעביר לנו (כיתת העולים מאתיופיה) פעילויות ושיעורים בשבת. אך מה שאני באמת לא אשכח, זה התפילה איתו. תפילה איתו היתה ממש חוויה, דרגה רוחנית עליונה.

(סמואל מנגיסטו)

חובה להדגיש כי הרב דייק לכתוב את שמו נריה ברי"ש חרוקה, וממילא משמעות השם כי הקב"ה הרי הוא נרו האישי, כביכול. לא שם רגיל - כללי, אלא הקב"ה, יוצר המאורות, הרי הוא גם אור הפרטי, נרי - ה'!

אם אפשר לדבר על גדולי המחנכים לתורה, ללאומיות, לאהבת הארץ - הרי הרב נמנה בתוכם, ולעניות דעתי היה הגדול מכולם.

ואם קבענו לנו כי "לאורו נלך" - בראש וראשון נלך בדרך האהבה לכלל ישראל, ומתוך כך תשומת לב לכל אחד ואחד מישראל, לאנשים הקרובים לנו, וגם לרחוקים קמעא מאתנו.

(שמאי אלעזר דימנט)

בת מושב כפר הרא"ה חברת שבט "יבנה" - נחמה מנדלסון - כיום אשתו של הרב אריאל (רבה הראשי של רמת גן) נבחרה כצירה מטעם הסניף בכפר לועידת בני עקיבא. מכיון שהיא עמדה להצהיר על היותה בת דתית ולא להתגייס לצה"ל, סרבה ההנהלה הארצית דאז לאשר את היותה צירה לועידה. היא קיבלה על עצמה את הדין. אך הגישה לא היתה מקובלת על הרב. כיצד יתכן שבת שהחליטה לנהוג כפי הנחיית רבנים ראשיים וחברי מועצת גדולי התורה, לא תוכל להיות צירה בגלל ההצהרה? הרב נריה הזמין אותה לשיחה וביקש ממנה להמשיך ולהאבק על מנת שתהיה צירה בוועידה, באומרו: מי אומר שחברי ההנהלה הארצית הם יותר "בני עקיבא" ממך?

(הרב נחום נריה)

חנוך לנער על פי דרכו

הכל יודעים את הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב. ו), אך לקיימו - זה כבר קשה הרבה יותר. סוף סוף הן יש לי אמת מסוימת שאליה אני מחנך, יש לי כיוון, יש לי שאיפות, ואם כן, לכאורה רצוני הוא שכל התלמידים יגיעו לשאיפות אלו. לא כן סבר הרב נריה. בדקות הבחנתו, ידע שלא כל דבר מתאים לכל אחד. "כשם שפרצופיהם אינם שוים כך דיעותיהם אינן שוות" (ירושלמי ברכות ט. יג), ומורנו ניסה להתאים לכל תלמיד ותלמיד את הדרך, את האפיק, את הטיפול המיוחד שמתאים בשבילו.

גישתו החינוכית היתה אינדיווידואלית. "חנוך לנער על פי דרכו". מבית ומחוץ. מבית - לבניו ולבנותיו. לכל אחד מהבנים בבית הותוותה דרך משלו. על פי נטיותיו, יכולתו וכשרויו. רק חלקם למד בישיבה "שלו" בכפר הרא"ה, ואת חלקם האחר הפנה לישיבות אחרות, בהן ישיבות תיכוניות אחרות, ובהן גם ישיבות המזוהות עם הזרם "החרדי". לא אחת עורר עליו ביקורת בשל כך, אך הוא האמין בלב שלם שכל אחד צריך ללמוד ולפעול בכיוון המתאים ביותר בשבילו. מחוץ - גם בישיבה, בתנועת בני עקיבא וביעוץ לאנשים אשר באו לשמוע את חוות דעתו, נהג בדרך דומה.

ידע להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, לכוונו לפי כשרונותיו והישגיו. לא השתדל שיגיעו תלמידים לישיבה בכפר הרא"ה דווקא. טובת הכלל והפרט השואל, עמדה לנגד עיניו. לאביו של ישראל שחור, בן "חיבת-ציון" (מושב הסמוך לכפר הרא"ה), שבא להתיעץ להיכן ישלח את בנו, המליץ לשלוח אותו לישיבת "הישוב החדש" - לו, לאופיו, ישיבה זו מתאימה. ואכן משם המשיך דרכו בישיבות, היה ר"ם בישיבת ימית וב"מכון לב" בירושלים וכיום מכהן הוא כדיין ביה"ד הרבני בחיפה.

את ראש ישיבת "בית מתתיהו" בבני ברק כיום, הרב ברוך ויסבקר, בוגר שבט אמונים בישיבה השאיר אבא עוד שנה אחת בכפר הרא"ה כדי ללמוד אתו ועם רבו, הרב יעקב רייניץ, שליט"א ולפתחו. אחר כך שלחו לישיבת פוניבז' בבני ברק. לחץ ההורים והמשפחה על הנער ברוך הכשרונות הצעיר שיעשה את שירותו הצבאי, הלך וגבר, והוא בא להתיעץ מה עליו לעשות. להפתעתו חוזק ונתחזק! אבא עודדו להמשיך ולגדול בתורה כי לגדולות נועד. וכך נימק: החוק הפוטר והדוחה שירות צבאי לבני ישיבות נאמר בעבורך, חילך רק לאוריתא!

לעומת זאת, היו אחרים שאותם כיוון דוקא לכך שילכו לצבא ולא לישיבה גבוהה. כך, למשל, את גדליה שרייבר (מי שהיום משמש כמנכ"ל הרבנות הראשית) שלח לשרת בצבא ולא ללמוד בישיבה. הוא הזמינו לשמור על קשר עם הישיבה, לשוב לביקורים ולספר לתלמידים על חוויותיו מהצבא. ואכן, גדליה היה קופץ לישיבה מפעם לפעם, לא אחת על חשבון קיצור חופשותיו מהצבא.

(הרב נחום נריה)

כשלמד דדי גראוכר בישיבה, נקלע למשבר לימודי ודתי, ולא היה מסוגל עוד להמשיך כרגיל את לימודיו. הוא בא להתייעץ עם ראש הישיבה, הרב נריה, מה לעשות. והנה, להפתעתו, אמר לו הרב: אכן, כרגע אין אתה מסוגל ללמוד. אני מציע לך ללכת לכפר, לעבוד, לרכב על סוסים ולצאת מהמסגרת הלימודית שאתה רגיל אליה. את התפילין תשמור בבית. שאל דדי הצעיר בפליאה: אבל, הרב, מה עם תפילה? מה עם לימוד תורה? ענה לו הרב נריה: כשתגיע לשמים, תגיד שם שהרב נריה אמר לך לעשות כך...

(סופר ע"י דדי גראוכר בערוץ 7)

כשהגיע לישיבה התיכונית בכפר הרא"ה הרבי מויז'ניץ, ראה, שמע, התרשם, ולבסוף אמר: "הכל טוב ויפה אבל למה הבלוריות?" (נערי הישיבה נהנו מהעלמת עינו של ראש הישיבה, באשר לתסרוקות עתירות השיער שלהם באותן שנים). ענה הרב נריה: "כשהייתי צעיר לימדני אבי שאם אראה ילד טובע במים, לא אתפוס אותו בצוואר כדי למשותו החוצה, אלא בבלורית... וכך, עם הבלוריות אנחנו תופסים אותם ומצילים אותם..."

(נעמי גולן, "הצופה", כב' כסלו תשנ"ו)

"לכוון כל בוגר לפי נטייתו!"

הרה"ג משה צבי נריה זצ"ל, ידוע ומפורסם כגדול המחנכים של המחנה הדתי לאומי. מעניין לציין, כי באותם הימים והשנים משנתו החינוכית היתה: "לכוון כל בוגר לפי נטייתו". לפני הקמתה של הישיבה הגבוהה ב"כרם ביבנה", המשיכו רבים מבוגרי כפר הרא"ה בישיבות גבוהות, בכפר חסידים, בירושלים ובבני ברק.

במסיבת ה"סיום", כאשר אמר כב' הרב נריה זצ"ל, דברי תורה ו"צידה לדרך" לבוגרים הזכיר את נושא המשך בישיבות גבוהות. באותה שעה התלבטתי אישית היכן להמשיך את לימודי, והנה אוזני שומעות שהוא מפרסם ומודיע לכולם: "יש לנו בוגר אחד או שניים הממשיכים בישיבת "תומכי תמימים חב"ד". כמוכן שהיתה זו "דחיפה" ועידוד רב לדרכי בעתיד, ואכן המשכתי ב"מסלול" הזה. היתה לו הבנה רבה לליבו של הנוער ולנטייתו. מאידך תבע בקביעות להתעלות יותר, להתקדש, לנצל את הזמן, להפיץ אור היהדות בכל מקום, לקרב אחים טועים-תועים. היתה בו נשמה גדולה של חסיד, נפש של "חב"דניק", אשר הושפעה מרבותיו הגדולים ברוסיה ומאביו הגאון רבי פתחיה מנקין זצ"ל, מראש הישיבה במינסק הרה"ג יהושע צימבליסט (הורודנר) זצ"ל. ומלימוד "תניא" אצל "המשפיע" הרה"ח אברהם ברוך פבזור ז"ל.

(הרב יוסף הרטמן, "הצופה", כ' טבת תשנ"ו)

בתקופה שבין ר"ח אדר ופורים היתה הישיבה מוצפת בפלקטים שונים המלאים בקורת על הישיבה ועובדיה, חלק מהם לעתים מלווה בלעג מוגזם. היתה הסכמה כמעט קדושה שאסור לתלוש פלקטים, ואכן כמעט תמיד היא נשמרה, למרות שאין כל ספק שפלקטים רבים, טוב היה להם אילו לא הגיעו לאויר העולם, ומאחר שהגיעו ראוי היה לקצר שהותם על הקיר ככל האפשר. אך בכל זאת ניתנה לתלמידים יד חופשית. בבוקר לפני העליה לתפילה ולאחר הירידה מהתפילה לחדר אוכל, היו התלמידים עוקבים אחר הפרסומים החדשים מהלילה האחרון.

באחד הבקרים בבואי מביהמ"ד לחדר אוכל, נראתה המולה רבה, כשבתוכה מהדהד קולו של הרב נריה. באותו בוקר היה משהו חריג במיוחד. הרב נריה תלש פלקט מהקיר, אך לא מאותם פלקטים שהיו מלאים העלבות וחסרי כל תוכן וערך, אלא פלקט שהתלמידים דווקא חשבו שהוא "בעל רמה". בפלקט נראו שתי מרכבות. האחת מפוארת ועליה כתוב שמה של יב"ע מסוימת, על הסוס הגורר אותה שם מנהל התיכון של אותה ישיבה, והוא אוחד בידו שלט עליו כתוב "100% הצלחה בבגרות". המרכבה של הישיבה, שעליה נכתב "יב"ע כפר הרא"ה", היתה עלובה לעומת חברתה. הסוס נראה כורע ונופל, ועליו שמו של מנהל התיכון שלנו ובידיו שלט עם הכתובת "כשלו".

הרב נריה הסביר לסובבים אותו, מדוע תלש דווקא פלקט זה ולא את האחרים שנראו מסעירים ממנו. "באמצעות הפלקטים, עליכם להביע את הבקורת שיש לכם על מומים שונים שיש בישיבה. לא יתכן שתזלזלו במעלות של הישיבה. עליכם להעריך את העובדה שאין אצלנו 100% בגרות. שאיפה זו עלולה לפגוע בשאיפות החינוכיות שלנו. אין לנו כל בעיה להגיע להישגים בבגרות (ראוי לציין שהם היו גבוהים מאוד, אך לא הגיעו ל-100%). כל מה שעלי לעשות - זה לקחת מספר מצומצם של תלמידים, להעביר פלוני לישיבה פלונית, אלמוני לישיבה אלמונית, פלמוני לישיבה פלמונית... ואז גם לנו יהיו 100% בגרות, אך איננו חושבים שהבגרות חשובה יותר מהחינוך".

היה מקרה חמור, שבעקבותיו החליטה הישיבה להעזיב שני תלמידים מהמחזור באמצע השנה. החברים מאד לחצו על "ועדת שבט" שתנסה לבטל את רוע הגזירה, מתוך אמונה תמימה, ששני המסולקים אכן מתכוונים ברצינות מוחלטת לעמוד בהבטחותיהם. נקבעה פגישה, בין ועדת שבט והרב נריה והרב צוקרמן. עם תחילת הפגישה, ניגש הרב נריה וחיבק אותנו ואמר לרב צוקרמן: "ר'

אברום, תראה איך חם לשבת עם הבחורים האלה". לאחר דיון ארוך וממושך פנה הרב נריה לרב צוקרמן ואמר לו: "מי מכיר את הבחורים ההם יותר טוב, אנחנו או החברים שלהם שיושבים כאן אתנו? אנחנו פוגשים אותם רק כמה שעות ביום, וחבריהם חיים איתם כל היום. והחברים מוכרים לנו כישרים וטובים, והם הרי טוענים שצריך להשאיר בישיבה, א"כ צריך לשמוע להם" ובכך הסתיים הדיון.

(הרב זאב נחושטן)

לרב נריה היה חשוב מאוד, לטפל בכל תלמיד בצורה היסודית ביותר שאפשר. אם התעוררה בעיה עם תלמיד, הוא לא היסס להיעזר גם בשירותיו של גרפולוג, על מנת להכיר את נפש התלמיד ביתר עומק, ולהעניק בהתאם לכך את הטיפול המתאים ביותר לאותו תלמיד. אני עצמי הבאתי לו פעם כתי"י של חבר, על מנת שיעביר אותו לגרפולוג.

(ר' משה לסינגר)

דרכיה דרכי נועם

לא דמות של "מוכיח בשער" היתה דמותו של מורנו. אך גם לא נמנע מללמד, לחנך ולתקן את הצריך תיקון. דרכי נועם היו דרכיו, ואת מסריו העביר כך, בצורה הטובה ביותר. הוא הבין לנפש התלמיד וידע שמילה טובה, עידוד והתוויית הדרך, יחדרו לליבו יותר מכמה וכמה גערות ותוכחות. פעמים הרבה לא היה אומר דבר. פשוט, מעשה קטן של דוגמה אישית, הבעת צער או זעזוע, היו אומרים יותר מאלפי מלים.

דרך זו הנחיל גם לתלמידיו, והיתה היא מוטיב מרכזי בדרך חינוכו.

כידוע, חופשת חנוכה בישיבה התורנית, היא חופשה קצרה. יוצא לעיתים להדליק נר ראשון ולעיתים אחרון בישיבה, וכדרכה של חופשה קצרה, הרי היא לא "מספיקה", ואז חוזרים לישיבה עם מצב-רוח לא כל-כך שמח.

הרב כנראה הבין וידע זאת, והיה מקבלנו בימי חנוכה אלה בנחת, ומקדיש לנו מסיפוריו היפים. לא כל מיני הטפות מוסר, אלא רק סיפור יפה. לכאורה זהו סתם סיפור, אך כיום אנו מרגישים כי באותם סיפורים מקורות הימים ההם, היתה גם הטפת-מוסר וגם הרגעה ועידוד. איך עושים דבר כזה? למחנכים - הפתרון. גדולתו של הרב נריה היתה לנסוך בסיפור הפשוט לכאורה, עומק רב, וכל זאת בטוב טעם ודעת.

(שמאי אלעזר דימנט)

תלמיד הנדום בשעת לימוד שמו"ת שבכל בוקר לאחר התפילה, הרב נריה לא יניח לו להפסיד מצוה וחובה חינוכית זו. אולם, התלמיד יחזור ללימודו, לא מתוך גערת המשגיח ופניו הזעופות, אלא

לאחר שיחוש ביד רכה ואהבת מלטפת את ראשו ואומרת: "קום בני והשלם פרשיותיך עם הציבור, ואל תנמנם כשיעטרת ישראל' לראשך!".

ובחדר האוכל - עובר בין השולחנות, אך לא כמדריך חמור סבר שבא לוודא את שמירתם של כללי המשמעת, אלא כמחנך לעבודת ה', גם בשעה שאתה ממלא את צרכיך הגופניים. ומאחל: "לשובע חברים, לשובע!!" רומז - היזהר מאכילה גסה, תאוותנית, שיש בה לדרדר את סגולותיך הרוחניות אל פי פחת!

(הרב אסף ירחי')

כל בוקר ובוקר כשהיה הרב מהלך מביתו בדרך לתפילה, קרתה תופעה משונה. הדרך מן הכניסה לישיבה עד לחדרו, שהיתה אמורה לקחת אולי שתיים או שלוש דקות, היתה לוקחת זמן כפול, משולש ומרובע מזה. ואם ישאל השואל מדוע התארכה לו הדרך כל כך, נפנה אותו להסתכל במעשי ראש הישיבה: הנה הוא מתכופף ומרים עטיפת מסטיק, והנה משליך לפח מקל של ארטיק, גם על הניירות הפזורים אינו פוסח. דרך זו, שעברה בין הפנימיות ובניני הכיתות, זכתה מדי יום ביומו לניקוי יסודי מידי ראש הישיבה הקשיש.

כמובן, תלמידים שראוהו בכך קפצו לסייע בידו, אך הוא ביזמתו לא אמר דבר. פשוט ביצע בעצמו, והמסר הובן.

(בועז שרמון)

לא אחת הסב עמנו הרב לארוחת בוקר בישיבה. הרב האריך בתפילה, ולפיכך הגיע לשולחן כאשר אנו כבר בעיצומה של הארוחה. נוהג של קבע היה לו, לבחון את השאריות שבאשפתון הקבוע בשולחן. מתוכו שלף עגבניה, מחצית ביצה, ושארית לחם. ביקש סליחה ופנה לנטילת ידיים. תוך כדי סעודה, היה נוהג לשבח את טיב המטעמים שחולצו על ידו מתוך האשפתון ולציין בצער כי העמל והתפילות שהושקעו בהכנת כיכר לחם - מחייב מחשבה עמוקה בטרם השלכתה לכלביניק. דוגמא אישית - ללא מילים מיותרות.

(שמואל רוזנבלום, "הצופה", כ' טבת תשנ"ו)

פעם באו אליו תלמידיו, כשכבר שרתו "בהסדר" (רשת "ההסדר" אף היא נבעה משיבות ב"נע שהקים), ושאלוהו מה לעשות כשמכריחים אותם לתפקד בשבת. אמר להם הרב נריה - אל תגלשו למאבק, הסבירו, שכנעו, ואם לא תצליחו, תתנדבו לעבודות מטבח בשבת כדי לשאת בעול עם חבריכם ליחידה, בלי לבצע חילול שבת מיותר...

(נעמי גולן, "הצופה", כב' כסלו תשנ"ו)

כולם היו בניו

אלפי תלמידים למדו אצל מורנו. בתחילה בודדים, אחרי זה עשרות, אחרי זה מאות בכל מחזור. וכולם כולם הם "תלמידו כבנו" ממש. התלמיד אינו עוד אחד מתוך רבים. אין הוא רק חלק מהסטטיסטיקה של תלמידי כפר הרא"ה. הוא אדם מיוחד, והיחס שמגיע לו הוא יחס אישי ומיוחד. גם אם עברו שנים רבות מאז שכבר עזב את הישיבה, עדיין נשאר הוא תלמידו האישי של הרב נריה, וכזאת היא תשומת הלב שיקבל. חקוק הוא בזכרונו, זוכר את קורות ומעשי משפחתו, ורבים מסרו לו גם את כתובתם.

נערים ירושלמיים הגיעו לשבות שבתם בישיבה בכפר הרא"ה, כדי להכיר את אורח החיים בישיבה, את אירת השבת וכמובן...את החברה שבישיבה. בליל שבת לאחר תפילה, עוברים הנערים הבאים כבני מרון על פני ראש הישיבה, הרב נריה, אחד אחד. והוא לוחץ ידיהם בחזקה לברכת "שבת שלום", שואל לשלומם, לשמותיהם ולמקום מגוריהם. לעיתים היה מוזכר שם, והיה אבא מקמט מצחו, ובקלילות היה שואל: בן של..? ונכד של..? וזה, דורך, שהיה חבר בני עקיבא מראשוני סניף ירושלים, מה שלומו? מסור לו פריסת שלום. מוזכר שם, וכתגובה מיידית: בנו של ד"ר רוט מירושלים? וכתגובה: הסבא שלך היה אדם גדול. וכהערת אגב: הכרת אותו? למדת תורה מפיו? משה בר אשר שהיה בין הנערים העוברים [כיום פרופסור באונברסיטה בירושלים, איש האקדמיה ללשון עברית], נשאל לשמו ולמקום מגורי הוריו. הורי נשאר במרוקו - ענה - ורק אני נמצא בארץ. אם כך, אמר הרב נריה, אתה תשב לידי ועל שולחני במשך כל השבת. הוריך אינם בארץ, ואתה זקוק לחום...

(הרב נחום נריה)

ימים ספורים לאחר תחילת לימודי בכפר הרא"ה, ניגש אלי הרב נריה וביקש שאחכה לו ליד חדרו. ירדתי מביהמ"ד והמתנתי ליד חדרו, שהיה אז סמוך לכניסה לבנין. עד שהרב נריה גמר לחלוץ תפילין ולקפל את הטלית, עברו בראשי הרהורים שונים בדבר מעשי בישיבה בימים המעטים שעברו מאז בואי, שכן זכרוני מהזמנה לחדר "המנהל" לא היו הכי מלבבים. ניסיתי לחשוב על מעשה שעשיתי שבגיני אני עומד להענש. מתח מסויים עבר בי משלא הצלחתי להזכר בשום אירוע חריג. הרב נריה הגיע, הזמינני לחדרו ושאל שאלות שונות. מה שמך? מנין הגעת אלינו? מה עושים הוריך? כמה ילדים אתם במשפחה וכו'. הוא המשיך בשאלות היכרות שונות, ולסיום איחל לי הצלחה בישיבה. בימים הבאים ראיתי, איך תמונה זו חוזרת על עצמה, עם עוד ועוד תלמידים חדשים. מיותר לציין איזה מצב רוח והרגשה טובה, דקות ספורות אלו מוסיפות לתלמיד, שזה עתה יצא מביתו למקום חדש.

בשנים האחרונות היתה התארגנות במחזור שלנו, ובכל שנתיים-שלוש יש לנו שבת מחזור. האחרונה היתה בחודש אדר האחרון לחייו. בכל פעם שבאנו, מצא זמן מיוחד להפגש עם המחזור, לשמוע מכל אחד על עיסוקיו, על משפחתו, וכן לספר לנו קצת על הנעשה בישיבה, ועוד ענייני דיומא שונים. בכל פעם התפעלתי מחדש כיצד יש לו כח ופנאי להתעניין בכל אחד ולהקדיש לנו מחדש זמן.

(הרב זאב נחשתן)

סיפור דומה קיבלנו גם מבוגר נוסף (ההפרש ביניהם הוא כשנות דור...). כולנו הרגשנו שהרב נרצה לא "ראש ישיבה" מורם מעם, אלא הוא ממש חבר-יועץ. הוא התעניין בכל תלמיד ותלמיד - גם בהקשר הלימודי ובכלל. כך למשל ביקש לעיין בתעודות של התלמידים - שיבח את מי שצריך, עודד את מי שצריך, והפגין התעניינות רבה. בשבת בוגרים הוא התעניין בכל אחד בדיוק מה הוא עושה, במה רעיתו עוסקת וכן הלאה, לפרטי פרטים, ולכל אחד הוסיף עצות, הפגין מעורבות וכו'. היה זה מדהים לראות עד כמה הוא לא הסתפק בדרשות הרגילות והחשובות, אלא ממש ירד לפרטי הפרטים, ובהתייחסות אישית לכל אחד ואחד, ואף אם עברו כבר שנים מאד שעזב את הישיבה עדיין המעורבות נמשכה.

הזמנתי את הרב לחתונתי. הוא הקפיד לשלוח לכל חתונה ספר שלו או של בנו הרב א"י זצ"ל. אך התפעלתי מאוד מכך, שהוא לא הסתפק במשלוח מתנה בדואר, אלא טרח והוסיף מכתב שבו התנצלות ארוכה ופירוט, מדוע לא יכול היה להגיע לחתונה, והוסיף שהוא בכל זאת ישתדל להגיע. מדובר ממש בשנותיו האחרונות, כשלכל הדיעות גילו היה כבר סיבה מספיקה בשביל שלא לבוא. אך לא כך סבר הרב.

(מאיר אלבז)

מדי בוקר בבוקרו במשך כחמישים וחמש שנה, היה מעפיל על הגבעה, העטורה בעצי אורנים, דשא ופרחים עובר בין החדרים, ושר בקולו הצלול והמרטיט את מיתרי-הנפש: "ישראל עם קדושים, קומו לעבודת הבורא", "יהודים, יהודים, יקרים וכשרים קומו לעבודת הבורא", והוסיף בתרגום לאידיש: "אידלאך אידלאך טייערע, כאשרע אידלאך שטייט אוף לעבוד'ס הבורא"...

עדיין לא סיפרנו לקוראים על הקשר האישי עם כל בוגר. תמיד, במשך עשרות שנים טרח להחזיר אגרת "שנה טובה", עם תוספת ברכה אישית בכתב יד. כל בוגר קיבל ספר מספריו כתשובה, עם הקדשה אישית בכתב ידו. לכל שמחה במשפחתי (נישואי ילדים, "בר מצוה") היה נוהג לשלוח כתשובה אישית, את אחד מספריו החשובים.

(הרב יוסף הרטמן, "הצופה", כ' טבת תשנ"ו)

מילותיו של ההמנון השגור כל כך על פינו, התאימו לאישיות ולדרכו החינוכית. זכורות שיחות הנפש בארבע עיניים, בחדר הצנוע בישיבה. הפגישות היו כאילו לא מתוכננות. לעיתים מצאתי את

עצמי באמצע פעילות או לקראת פעילות, כאשר לפתע הרב היה מבקשני להכנס לחדרו. ללא רשמיות. ללא מחיצות. השיחה קולחת. דברים מענייני דיומא, התענינות על הנעשה ב"שבט", מה קורה בסניף שבעיר, איזו סוגיה נלמדת בשיעור... לעיתים מזומנות זכית בלווי צמוד לרב, מהגבעה ועד ביתו שבכפר. מהלכים בשבילי הכפר נער צעיר ואיש מבוגר, והשיחה ביניהם קולחת. כעבור 30 שנה, המשיכו השיחות עם הבנים באותה חיוניות. היטיב לבטא את התחושה בני נ"י, שספר לי כי הטיולים האלה התאפיינו ב"בריחת זמן". "פשוט, לא הרגשתי איך הזמן חלף - היה מרתק". נער בן 16, שלוב ידיים ומרותק לרב שחצה את גיל ה-80. זר לא יבין זאת.

(שמואל רוזנבלום, "הצופה", כ' טבת תשנ"ו)

היה בישיבה תלמיד כבד שמיעה שאחרי כל שיעור בבית המדרש, צריך היה לשבת כמה שעות לבד ולחזור על החומר. נודע הדבר לרב נריה - פנה אליו ונתן לו מפתח לחדרו הפרטי באומרו: "קח, ושב אצלי. אצלי יהיה לך שקט..."
באיזה מקום אחר בארץ, תמצאו תלמיד עם מפתח לחדרו הפרטי של המנהל...

(נעמי גולן, "הצופה", כב' כסלו תשנ"ו)

הרב נריה היה מעיר אותנו בבוקר על אף גילו המבוגר (בסביבות ה-80). הוא עבר במסדרונות וידא שכולם קמו לתפילה. זמן קצר אחרי בואנו לישיבה הופתענו כשהתחלנו לשמוע בבקרים את קולו של הרב כשהוא מכריז "אנדמן אדרצ'ו, אנדמן אדרצ'ו" ("בוקר טוב", באמהרית). להתקרבות כזאת מצד ראש הישיבה באמת לא חיכינו. במשך הזמן למד מילים נוספות באמהרית. הוא נתן יחס ממש אישי לכל תלמיד, דיבר עם כל אחד, התעניין ושוחח איתנו.

(סמואל מנגיסטר)

"כולם היו בניו" - וכשמנאם בתפילות יזכור, יכולת לראות על פניו של מו"ר, שעל בניו הוא מבכה, ולעילוי נשמתו של כל אחד ואחד הוא מתפלל - כאילו היה השם היחיד ברשימת ה"יזכור" הארוכה.

(הרב אסף ירחי)

מסירות נפש

מסירות נפש למען הכלל, למען הישיבות ולמען כל תלמיד ותלמיד בפני עצמו, היתה לשם דבר. עד ימיו האחרונים לא פסק מלהיות מעורה, ולהמשיך כרגיל ככל שיכול היה. עד הרגע האחרון ממש היה מלא אהבה, אכפתיות ומסירות נפש למען הדור כולו.

למסירות נפש זו היו שותפים גם, תבדל"א, רעייתו, רחל, ובני משפחתו.

רושם עז הוסיפה עלינו העובדה, שחלק מהשעורים ניתנו כאשר הוא שוכב על ספסל, והספרים לפניו. מה שהיה ידוע לנו הוא שלרב נריה יש אולקוס, וכאשר יש לו כאבים קל לו יותר ללמד בשכיבה.

בתחילה הדבר היה מוזר. עם הזמן התרגלנו לכך, ואף הערכנו את מסירותו, שבמקום לשכב במיטתו בבית, בא ללמד בשכיבה כדי לא לבטל שיעור.

(הרב זאב נחושטן)

כך גם לא נאלץ להטיף למסירות נפש למען הזולת, או לקיום "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) שכן - מעשיו דברו בעדו.

פעם הגיע לישיבה, תלמיד שהתגלה כחולה בשחפת. הרב נריה חשש שהנער ידביק תלמידים אחרים במחלה. מה עשה - לקח אותו לביתו, ושם שכב הבחור עד שהבריא. אותו תלמיד, הוא היום מיצואני הנשק הגדולים.

צריך להבין שבבית אליו נלקח התלמיד החולה, היו אז שבעת ילדיו הפרטיים של הרב. ללא הסכמה מלאה של רעייתו רחל, לא היה מצליח לממש מופת זה של מסירות נפש.

כשיצא הרב נריה לגמלאות, המשיך לעבוד שעות ארוכות ביממה, כשהוא מסרב לקבל פרוטה על עבודתו. מכספו המועט - התעקש לסייע לתלמידים נזקקים, והצטער כשלא מצא נזקק כזה. אורחים והורים שידעו שהרב בגבורותיו - הניחו שהוא כבר לא עובד, ותמיד התבדו. תמיד מצאוהו בחדרו בישיבה או בבית המדרש. מעשה במפקח האגודה לקידום החינוך, שהגיע לכפר הרא"ה, והניח שאין לו מה לחפש את הרב נריה בקמפוס הישיבה, שכן הישיש ודאי כבר נח מעמלו. מה נדהם אותו מפקח כשהרב נריה יצא לקראתו, שלף פתק מכיסו ואמר: "הנה רשימת התלמידים שיש לנו בעיות איתם, אני מבקש שתדבר ותשפיע עליהם ותדרבן אותם לחזור לתלם..."

עד יומו האחרון המשיך הרב נריה לתת שיעור תורני קבוע. אם התחיל בשנות ה-30 ללמד בני 15, הרי בשנות ה-90 לימד כבר את נכדיהם.

(נעמי גולן, "הצופה", כב' כסלו תשנ"ו)

בתאריך ז' במרחשון, בשנתו האחרונה של אבא, הגיע הרב שמחה אריאל (ר"מ בישיבת כפר הרא"ה) לביקור בביה"ח. הוא סיפר לאבא על השיעור שנתן באותו יום, והוסיף שמלבד השיעור הרגיל הדפיס גם דף, ובו הלכות אמירת "ותן טל ומטר", ודיני השוכח וכו'. אבא רגיל היה בכל שנה ושנה להעביר שיעור בנושא זה בתאריך ז' מרחשון. השנה זה נבצר ממנו, כמובן, אך, כפי הנראה, הוא לא שכח זאת. תגובתו היתה נרגשת קמעא והוא אמר: הרב שמחה, אני ממש מודה לך שסיפרת לי זאת. רק עכשיו נרגעתי...

לאחר רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל שאירע בעת היות הרב בביה"ח, הוא שמע והתעניין ברקע של המקרה ושל הרוצח יגאל עמיר, ונדע לו פרט מעניין. בעת היותו של יגאל עמיר תלמיד

בישיבת הישוב החדש בתל-אביב, רצה ראש הישיבה להרחיקו מהישיבה בגלל התנהגות בלתי הולמת, אלא שהפיקוח במשרד החינוך, שלא ראה את חומרת הדברים מנע בעדו. לאבא היה ויכוח רב משמעות, זה זמן רב, עם מפקחי משרד החינוך בנושא האוטונומיה של הישיבות והתערבותו של משרד החינוך, המונעת הרחקת תלמידים שאינם מתאימים. לדעתו הם פגעו קשות, ברקמה הרגישה של חינוך לתורה ויראת שמים, בחממות הרחניות של הישיבות התיכוניות.

מיד לאחר ששמע על מקרה יגאל עמיר, זימן את המפקח על הישיבה מטעם משרד החינוך לפגישה, למרות מצבו הבריאותי החמור. המפקח הגיע לבית החולים לניאדו, בשעות שבהן הרב כבר היה במצב, שהפגישה לא יכולה היתה להתקיים.

לאחר זמן הגיע המפקח לפגישה נוספת, הפעם בכפר הרא"ה, וגם אז לא נתאפשר לו לדבר עם הרב פנים אל פנים. הוא עמד ליד הבית ובכה על כך שאינו יכול להכנס.

הוא שאל את אמא, האם היא יודעת מדוע קרא לו הרב. ותשובתה היתה, שלמיטב ידיעתה, הוא רצה להצביע בפניו על התוצאות ההרסניות שגורמת מדיניות משרד החינוך בענין זה.

גם בשעותיו האחרונות (כסור, הרצה אירע כחודש לפני פטירתו), עדיין היה מוטרד מבעיות החינוך היומיומיות...

(הרב נחום נריה)

באחד הימים קבע הרב שאבוא אליו בשעה 19:00. הגעתי וראיתי ליד הבית נידת טיפול נמרץ, התלבטתי האם להיות נודניק, לחכות או לחזור הביתה, ולבסוף החלטתי לחכות.

כעבור זמן מה, הוציאו את הרב שוכב על אלונקה. ניגשתי אל הרב וברכתי אותו לרפואה שלימה, והוא שאל אותי למה איחרתי. עניתי שחיכיתי בחוץ, ומיד הרב שאל בנושא המדובר שלשמו הגעתי. אמרתי לרב שאני אסתדר לבד שלא ידאג. הרב נסע לבי"ח לניאדו בנתניה. כששאלתי מדוע דווקא לשם, הסביר ששם יש מניין לתפילות.

מכיוון שנסעתי להעביר שיעור בנתניה, נכנסתי לביה"ח. שאלתי את הרבנית אם יש צורך בעזרה, ואם כן אכנס שוב בעוד כשעה. לאחר שעה הגעתי. הרב כבר היה אחרי טיפול, ושניהם חיכו לי על מנת שאחזיר אותם לביתם. בדרך הציעה לי הרבנית מהצידה שלקחו עימם לביה"ח, באמרה שודאי לא אכלתי ארוחת ערב. עניתי שגם ארוחת צהרים לא אכלתי. הרבנית נזפה בי, ואמרה לי שהבריאות שלי חשובה לישיבה, ואז אילצו אותי הרב והרבנית לאכול מהצידה שלהם.

הרב התעקש בדרך להתעסק בנושא שבשבילו הגעתי בתחילה, על אף תחנוני שכדאי שהרב ינוח, ואנו נפתור את הבעיה לבד.

כשהגענו לביתו, אמר לי הרב: אל תספר לאיש מכל מה שהיה הערב. יש לי עוד כח לדאוג לאחרים. אני לא רוצה שידאגו לי.

(הרב אלישיב הכהן)

בין אדם לחברו, בין אדם לביתו

עול גדול מוטל היה תמיד על כתפיו של מורנו הרב נריה. עול הישיבה ושאר המוסדות, עול השיעורים, צרכי הציבור, וכן הלאה. אף על פי כן, לא מנע ממנו הדבר את הרגישות לצרכיו ורגשותיו של האדם הפרטי. נזהר הוא בכבודו של כל אדם, צעיר כמבוגר, והתאמץ לבוא לקראתו ולסייע בעדו ככל שיכול.

במיוחד הקפיד מורנו ונזהר לא לשכוח את ביתו שלו, את משפחתו, אשתו, ילדיו ונכדיו, ולהעניק גם להם את החום ותשומת הלב המספיקה. הוא דאג לתנך ולהדריך כך גם את תלמידיו וממשיכי דרכו.

הרב הקפיד תמיד לקדש בשבת מתוך סידור או זמרון. כולם תמהו: מדוע הוא משתמש בסידור, והרי ודאי הוא כבר יודע בעל פה? סוף סוף הן שמע הוא את הקידוש הזה כבר איזה 80 שנה? יום אחד העז תלמיד אחד ושאלו על כך. אמר הרב נריה: יגיע יום שתגיעו לבקר אצל ה"שןֶעֶר", והוא יכבד אתכם לקדש. ואולי יהיה מי שאינו זוכר היטב את הקידוש בע"פ, אך יתבייש בכך, ולכן יגמגם את הקידוש בע"פ. הנה כי כן, הרגילו עצמכם להשתמש בסידור, ותגידו שכך גם הרב נריה נהג.

מפעם לפעם לפני שבת חפשית, היה מכנס אותנו ומדגיש לנו: כשאתם עולים לאוטובוס תזכרו תמיד שאתם מייצגים את הציבור הדתי-לאומי, ועליכם להתנהג כבני-תורה. אין אתם סתם נערים פוחחים, אלא בני ישיבה, ועליכם להתנהג בהתאם. וכשאתם יורדים אל תרדו מהדלת האחורית. הרגילו עצמכם לעבור דרך הנהג, והגידו לו: "תודה רבה שהבאת אותנו לאמא".

(בועז שרמן)

"דרך ארץ קדמה לתורה" (עיין ויקרא רבה ט, ג) - ודוגמאות לדבר:

בפרוס הימים הנוראים, היה הרב נריה חוזר באוזנינו (לעתים בזמן ההמתנה לסעודות השבת), על ניגוני התפילה המיוחדים - "כדי שגם התלמידים החדשים בישיבה יוכלו לקחת חלק בזמירות התפילה המיוחדות, ולהתעלות על כנפי המנגינה" - "זמרות היו לי חקיק" (תהלים קיט, נד) !!! והיה חוזר ואומר, בתחילת "אלול" - "אמצו וקרבו אליכם את התלמידים הצעירים שאך מקרוב באו, והולידם בשבילי הישיבה, במעלה הגבעה".

ובהתכנס בוגרים לשבת בישיבה - היה עוצר את "בעל הקורא" היכן שרק אפשר, ואפילו מדי שלשה פסוקים - על מנת שעוד בוגר ועוד אחד, יזכו לעלות ו"לברך בתורה תחילה" בהיכל הישיבה.

ואל הגבאי אמר - "הכן את רשימותיך לפני שבת".

ולציבור - "אל תטריחוהו בזמן קריאת התורה - גם הגבאי צריך לשמוע את כל קריאת התורה".

(הרב אסף ירחי)

הרושם שקיבלתי מהרב נריה היה שפשוט אי אפשר להשיג אותו ולהגיד לו שלום. תמיד הקדים הוא אותך ונתן לך שלום, לפחות במנוד ראש או תנועת יד. ואם ניסית אתה להקדים אותו - צפויה היתה משימה קשה מאוד לפניך...

(ר' משה לסינגר)

כאשר הייתי בשליחות חינוכית בחו"ל, ביקש אבא שכל שבוע נשלח לו מכתב על המתרחש אצלנו. ובמקביל קבלנו גם אנחנו מכתב ממנו בכל שבוע, ובמכתב תיאור יומני כמעט של מה שעבר עליו באותו שבוע, השקפות כלליות ועוד. וכך זכינו לדיווח שבועי על המתרחש בישיבה ובארץ. הוא השתדל לשלוח גם קטעי עיתונים, דפי פ"ש מגוונים - מהם לקריאתנו הפרטיות, ומהם לצורך הציבור כולו. חבילה גדולה קבלנו מדי שבוע בשבוע... כך נהג גם עם אחותי, כשהיתה בשליחות אף היא. יחס דומה קיבלנו גם בעת שלמדנו בישיבות. הספר "אפיק בנגב" בנוי כולו מחילופי מכתבים שבועיים שהחליף עם אחי, הרב אברהם יצחק ז"ל, בעת לימודיו בעזתה, ושהוצאו לאור לאחר פטירתו.

(הרב נחום נריה)

לקחתי את הרב והרבנית לחדרה. הרב נסע איתי לישיבה, והרבנית לקופת חולים לסדר כמה דברים עבור הרב. כשיצאה, אמר לי הרב במפתיע: "קרה לי נס". שאלתי מה קרה? והרב ענה: הנס שלי זה שהקב"ה זימן לי את הזיווג הנכון, מה הייתי עושה בלי אמא? (הרבנית).

ישבתי בחדרו של הרב, והיה טלפון מבת אולפנא, שרצתה לראיין את הרב נריה זצ"ל לעיתון פנימי. הרב ענה שקשה לו, אבל כדאי לראיין את הרבנית, והיא יודעת לענות על השאלות שלך טוב יותר ממני.

כשבאתי אל הרב בפעם הראשונה (הרב הציע לי להיות ראש ישיבה בישיבת "בית שמואל" בחדרה), הייתי בדרכים עם משפחתי. נכנסתי בדרך אל הרב. הרב כיבד אותי בעוגות ומיץ, ושאל, איפה רעיתך? עניתי, ברכב. הרב שאל: מדוע לא נכנסה? ועניתי שהיא עם הילדים שנרדמו. אמר לי הרב: קח מהר את הכיבוד לאשתך, שהרי התחייבת לזונה ולפרנסה.

פעם לאחר שביקרתי יחד עם הרב בישיבת "בית שמואל" בחדרה, החזרתי את הרב לביתו וביקשתי להתקשר לביתי. הרב התערב תוך כדי שיחה ואמר לי, מדוע אינך מספר כמה נהנו מהשיעור שלך? הוא ביקש את הטלפון והתחיל מספר באיזה מידה השיעור היה יפה. לאחר השיחה אמר לי: "הן אשתך נשארה לבד בבית עם הילדים, כדאי שתשתף אותה בחשיבות השיחה שלך ושתהנה, כדי שתדע עבור מה נעדר בעלה כל כך הרבה זמן מן הבית, ותרגיש עצמה גם שותפה למצוה זו".

נסעתי להכיר את הישיבה ומסרתי לו את הַשְׁמִי. לאחר זמן מה הרב שאל, האם בררתי איפה יש מכולת? בררת מי יכולים להיות חברים של המשפחה? ועוד... והסביר כמה חשוב ליצור קשר עם אנשי הישיבה כדי שיהיה למשפחה שלך נעים לעבור דירה ולחיות שם.

בישיבה בנו דירה עבורי - זו היתה התערבותו של הרב נריה, שרצה שראש הישיבה יגור בקרבת התלמידים. כעבור זמן מה הרב התעניין בפרטי הדירה, ושאל אותי גם אם יש רשתות לחלונות. הדבר חשוב, ביחוד עבור הילדים הקטנים. עניתי שאין רשתות. לאחר שהרב נוכח לדעת שאני לא אעמוד על כך, דאג בעצמו להורות על התקנתן.

הרב שלח לי ידיעון של ישיבת בני עקיבא בכפר הרא"ה, כשחתימתו בחוץ ובפנים. הבנתי שאין כוונתו של הרב להיות איש יחסי ציבור, אלא יש רמז בדבר. צילצלתי לרב ואמרתי לו שגם ישיבת חדרה הוציאה ידיעון להורים, ושלחתי העתק לרב. הרב ענה שכדאי לשלוח העתקים לאלו שתורמים לישיבה ועוד, ובין רשימת האנשים הציע לשלוח גם לחמותי, שהרי היא צריכה לדעת מה חתנה עושה, ומדוע הוא נעדר ובתה נשארת כל כך הרבה זמן לבד בבית.

בחתונתו של אייל שפירא (בנו של יוסקה שפירא) חיפשתי את אשתי באולם, והנה, אני רואה אותה בצד השני של האולם יחד עם הרב נריה. באתי והרב אמר לי, שהוא הזמין אותה למיץ עגבניות, שבריא עבור הגברת, ובחיוך הוסיף: זוהי החובה שלך...

בכל טלפון שהיה מצלצל לחפש אותי והיתה עונה אשתי, היה משוחח עימה כמה דקות על מכלול ענינים הקשורים לבית ולישיבה, ורק אחרי זה מבקש אותי.

(הרב אלישיב הכהן)